

Павле Јовић
Бојан Грујичић
Православно богословски факултет, Београд

СРБИ О МИСИЈИ НИКОЛАЈА ВЕЛИМИРОВИЋА 1915-1919

Сажетак: Доктор теологије и филозофије Николај Велимировић је после успешно обављене дипломатске мисије у Америци и Енглеској (1914-1918) стекао велики углед у иностранству, али и међу српским народом. О заслугама Николаја Велимировића најпре су писали представници српске елите из иностранства: научник и професор на Колумбија универзитету Михаило Пупин (1919) и дипломата Чедомиљ Мијатовић (1920). О успеху у иностранству једног од највећих српских теолога представници српске цркве у Србији су ћутали. Први, али кратки записи о Николају Велимировићу и његовом раду у иностранству појављују се из пера професора београдске Богословије Војислава Јанића (1919) и Радослава Грујића (1926).

Кључне речи: духовна елита, Николај Велимировић, дипломатска мисија 1915-1919, Енглеска, Америка, Велики рат

Увод

Дипломатска мисија јеромонаха Николаја Велимировића у Америци и Енглеској 1914 - 1919 била је веома успешна. Успео је да упозна западни свет са страдањем српског народа за време Великог рата и са праведном борбом коју је Србија водила за своје ослобођење. Доктор теологије и филозофије Николај Велимировић је на тај начин стекао велики углед у иностранству, али и међу српским народом.¹

Осврћући се на своју мисију у Америци у току Првог светског рата, јеромонах Николај, који ће ускоро бити хиротонисан за епископа жичког, писао је: *Тада сам био послат од Српске владе да посетим многобројне југословенске колоније у овој земљи, те да нашем народу објасним значај титанске борбе коју је водила малена Србија са великом Аустријском царевином.*

О успешној мисији Николаја редовно су извештавали инострани, а у мањој мери и домаћи листови и новине.²

Нас је занимало каква је била рецепција тог духовног великана Николаја међу српском елитом, културном и духовном. У разматрање смо узели међуратни период од две деценије (1920-1940).

1 Вуковић Сава, *Николај Велимировић*. У: Српски јерарси од деветога до двадесетог века. Београд, Крагујевац, Каленић, 1996, 375-377.

2 Маркичевић Петар, *Рад Николаја Велимировића у Енглеској и Америци*. Српска црква (Сарајево) 1919, 4, 116.

Најранији записи о Н. Велимировићу настали су из пера српске културне елите, српских књижевних историчара и критичара који су одмах запазили његов списатељски дар. То су били Јован Скерлић (1913); Станислав Винавер (1920); Велибор Глигорић (1921); Бранко Лазаревић (1924).

У време када се јеромонах Николај Велимировић прочуо као одличан беседник и теолог Српска црква је била успавана, конзервативна и бирократизирана, одбијала је од себе интелектуалце и омладину.³

По повратку из иностранства, где је одбранио два доктората: из теологије (Берн 1908) и филозофије (Оксфорд 1909), јеромонах Николај је одржао беседу у Саборној цркви у Београду. Културна и интелектуална елита је била импресионирана, како садржајем беседе, тако и ораторским умећем беседника, али су му замерили да беседа није у православном духу, да је сувише модерна, да уноси у православну цркву дух протестантизма и западњаштва.⁴ И касније је Н. Велимировић је био критикован од стране конзервативних и клерикалних кругова у цркви. Било је и оних из редова српске православне цркве који су му оспоравали вредност.⁵

О заслугама Николаја Велимировића за време његове мисије најпре су писали представници српске интелектуалне елите из иностранства: научник и професор на Колумбија универзитету Михаило Пупин (1919) и дипломата Чедомил Мијатовић (1920).

Михаило Пупин је осврћући се на рад Н. Велимировића у Енглеској изјавио: *Оно што је у средњем веку за Србију учинио Свети Сава пред иностранством, то је ових дана учинио Николај пред Англосаксонцима.* Пупин је говорио о заслугама др теологије Николаја приликом његовог устоличења за епископа жичког.⁶

Исте године на свештеничкој конференцији у Сарајеву говорио је професор београдске Богословије Војислав Јанић (1890-1944) о посебним заслугама др Николаја за време рата, нарочито у Енглеској.⁷

Дипломата Чедомил Мијатовић је 1920. године у дневном листу *Политика* посебно похвалио говор који је одржао доктор теологије Николај у катедрали Светог Павла у Лондону и описао је какав утисак је оставио на Енглеze.⁸

Знаменити српски теолог и историчар цркве Радослав Грујић (1878-1955) је 1920. године објавио уџбеник *Православна српска црква, а* у поглављу Српска црква за светског рата дао је основне биографске податке о Николају Велимировићу.⁹ После рата, када је почела да излази наша прва енциклопедија

3 Ранковић Љубомир, *Свети Владика Николај: живот и дело.* Шабац, Глас Цркве 2013; 38).

4 Исто, 35.

5 Димитријевић Тодор, *Црквена лица о Николају.* Исток са висине, 1940, 32.

6 Устоличење Др Николаја, епископа жичког. Преглед цркве Епархије жичке 1919, 1, 4-7.

7 Јанић Војислав, *Заслуге др Николаја за време рата.* Српска црква 1919, 1, 18.

8 Мијатовић Чедомил, *Политика* од 3. I 1920, 4283, 1-2.

9 Грујић Радослав, *Српска црква за Светског рата.* У: Православна српска црква. Београд, Издање Геце Кона. 1920, 173-175.

под називом *Народна*, у њој се могао прочитати кратак Грујићев текст о животу и делу Николаја Велимировића.¹⁰

Митрополит Краљевине Србије Димитрије (Павловић), а касније патријарх српски (1920-1930), који је подржавао школовање и даље усавршавање Николаја Велимировића, није оставио ниједан писани траг о епископу жичком. Узгред буди речено, патријарх Димитрије се могао сматрати представником српске интелектуалне елите пошто је стекао темељно филолошко образовање и радио на пољу књижевности (у Француској, на универзитету у Монпељеу слушао је три године књижевност).¹¹ Као и епископ Николај био је члан Англиканско-источног друштва основаног у Лондону за сједињење Источне и Англиканске цркве.¹²

Разлог за то што српска елита о светом оцу Николају није више писала у раздобљу између два рата треба тражити у чињеници што је дело овог српског великана многим нашим умним и најумнијим људима остало скривено, загонетно и дедокучиво.

Највеће интересовање међу српским књижевницима је пробудило објављивање његове студије Религија Његошева (1911), која представља аутобиографију религиозне и филозофске душе св. Николаја Велимировића.

Слика 1. Теолог Николај Велимировић

10 Грујић Радослав, *Велимировић Николај*, У: Народна енциклопедија, I књига, 1925, 335.

11 Вуковић Сава, *Димитрије (Павловић)*. У: Српски јерарси од деветог до двадесетог века. Београд, Крагујевац, Каленић, 1996: 163.

12 *За уједињење цркава*. Преглед цркве Епархије жичке, 1919, 2, 61.

Summary

SERBS ABOUT DIPLOMATIC MISSION OF NIKOLAJ VELIMIROVIĆ 1915-1919

After successfully completed of the diplomatic mission in the United States and England (1915-1919), Serbian doctor in Theology and Philosophy Nikolaj Velimirović gained a great reputation abroad, but also among the Serbian people. Representatives of Serbian elite from abroad were the first wrote about N. Velimirović's merits. They were the scientist and professor at Columbia University Mihailo Pupin (1919) and diplomat Čedomilj Mijatović (1920). Representatives of Serbian Orthodox Church were silent about success in the diplomatic mission one of the greatest Serbian theologians. The first, but short records on N. Velimirović's work abroad written by the professors of Theological Seminary in Belgrade Vojislav Janić (1919) and Radoslav Grujić (1926).

Key words: Nikolaj Velimirović, diplomatic mission 1915-1919, Serbian elite, England, America, The First World War